

ERFGOED

E7

Het land, het water en wij

Groep 7



Algemene informatie

Doelgroep: Groep 7
Tijdsduur: 2 lessen, 1 van plm 50 minuten, 1 buitenles
Bijzonderheden: de tweede les is een excursie naar een waterwerk in de regio.

Een project over het landschap in de omgeving en over beelden en beeldvorming bij 'De strijd tegen het water'.

Begrippen: Landschap, veen, moeras, sloten, polder, molen, droogmaken, droogmakerij, Nederland waterland, strijd tegen het water

NB: In les 2 ga je met de klas op excursie naar een waterwerk in de regio. Neem vier weken van tevoren contact op met de Cultuurtrein voor het reserveren van de excursie. Zorg op tijd voor vervoer en/of begeleiding voor de leerlingen.

LES 1

het landschap om ons heen en de strijd tegen het water

Tijdsduur:	45 minuten
Kijken & associëren:	10 minuten
Doen:	25 minuten
Verwoorden:	10 minuten

Begrippen:	veen, moeras, sloten, polder, molen, droogmaken, droogmakerij
Nodig:	de PowerPoint en internet voor de filmpjes
Vorbereiding:	lees de tekst hieronder door en bekijk de PowerPoint zodat je het verhaal goed kunt vertellen.

KIJKEN & ASSOCIËREN!

De leerlingen pakken allemaal een blaadje en schrijven daarop: 'Nederland Waterland'. Aan de achterkant (of een stuk verderop) schrijven ze: 'Nederland en de strijd tegen het water'.

Associaties I:

Laat **dia 1** van de PowerPoint zien. Bespreek met de leerlingen: Waar denk je aan bij de term 'Nederland waterland'?

De leerlingen schrijven op waar ze aan denken bij 'Nederland waterland'. Alle associaties zijn goed.

Als iedereen klaar is, laat je **dia 2** zien. De leerlingen kijken naar de vele afbeeldingen van 'Nederland Waterland' (het zijn vooral boeken). Bespreek: Wat zie je allemaal? Klopt dit bij wat je hebt opgeschreven bij **dia 1**? 'Nederland waterland' gaat over water in al zijn vormen! Sloten en rivieren, regen en mist, dijken en molens, schoon drinkwater en Koning Willem-Alexander en watermanagement en nog meer.

Associaties II:

Laat **dia 3** zien. Vraag: Ken je die veel gebruikte kreet: 'de strijd tegen het water'? Er is zelfs een route voor gemaakt. (nb dit is een route van 77 km op Schouwen-Duiveland). Wat is dat voor strijd? Geen echte oorlog toch, met tanks en vliegtuigen? De leerlingen denken hierover na en schrijven op waar ze aan denken en welke beelden ze zelf hebben bij de bekende uitdrukking: 'Nederland en de strijd tegen het water'.

Laat **dia 4** zien. Vertel wat deze tekening laat zien: Zonder dijken overstroomt dit deel van Nederland bij normale waterstand (dat is dus nu). Laat dat even op je inwerken. En kijk waar jij woont: het hele gebied van Lansingerland, Pijnacker en Delfgauw ligt 'onder water'. Je kunt op het dunne strookje land langs de kust wijzen (waar 's Gravenhage ligt): dat zijn duinen, die zijn hoog en liggen niet onder water. Wat wij verstaan onder 'strijd tegen het water' is dus: we moeten met allerlei maatregelen, zoals dijken, zorgen dat ons land niet onderloopt. Wat hadden de leerlingen zelf bedacht bij deze uitdrukking?

KIJKEN, LUISTEREN EN LEREN

Laat **dia 5** zien. Dit is een filmpje over de geschiedenis van het landschap hier, van Erfgoedhuis Zuid-Holland.

Als jullie het filmpje hebben bekeken, begrijpen jullie de afbeelding vast ook wel: In het filmpje praat de vrouw onder andere over veen. De titel van het filmpje is: 'De ontginning van het veen'.

Op de afbeelding zie je arbeiders bezig met veen uitgraven onder de waterspiegel. Dat doen ze met een baggerbeugel.

Laat **dia 6** zien. Op dit kaartje zie je waar dat veen lag. 'Ons' gebied is duidelijk een veengebied.

Wat laagveen is? Eigenlijk een soort moerassig landschap. Dat is al heel oud. Planten gaan (altijd) na een tijd dood. En daar groeien weer nieuwe planten op. In de loop van vele eeuwen groeiden er dus telkens nieuwe planten op de oude, dode planten. De oude, dode planten in de grond zijn een dikke laag geworden. Die laag (veen) kun je uitgraven en drogen en dan heb je spul dat ze turf noemen. Dat gebruikten ze vroeger om in de kachel te branden.

Op **dia 7** is een kort filmpje over het laagveen en hoe dat landschap er nu uitziet. Dat zie je ook op de foto die naast de link staat op deze dia. Vraag na het zien van het filmpje (of vraag vooraf om erop te letten): (Her)kennen de leerlingen het landschap van de foto en uit het filmpje? Wat lijkt wel en wat lijkt niet op het landschap dat zij zelf kennen uit hun omgeving? Op dia 8 nog een kort filmpje over hoe het droogmaken van dat laagveenmoeras precies in zijn werk gaat. De beide filmpjes overlappen een beetje, maar dat is waarschijnlijk niet erg. Daardoor kunnen de leerlingen de informatie beter tot zich nemen.

De conclusie van de filmpjes over laagveen en het droogmaken daarvan is, dat de 'strijd tegen het water' niet alleen is: zorgen dat het land niet overstroomd wordt door de zee. In ons gebied is het óók een 'strijd' tegen het moeras (het laagveen, dat is nu bijna helemaal verdwenen) en de plassen die ontstaan als je het land (het veen) afgraaft. Zo is van een moerasgebied, een poldergebied (met plassen) gemaakt.



Laat **dia 9** zien. Het is een stukje Google Maps van het gebied. Zoek de kern op waar jullie school staat. Bekijk het landschap dat niet bewoond is, dus rond de kernen. Het ziet eruit zoals de luchtfoto's in de filmpjes. Lange stukken weiland ('kavels' in het eerste filmpje) met rechte sloten. De geschiedenis van de ontginning van het landschap is dus op veel plaatsen nog herkenbaar.

VERWOORDEN!

Verwoord-leerdoelen

- De leerlingen kunnen globaal vertellen hoe het polderlandschap om hen heen is ontstaan en gebruiken daarbij de volgende begrippen: veen, moeras, sloten, droogmaken, molen, polder.
- De leerlingen kunnen plekken aanwijzen waar je die geschiedenis kunt zien
- De leerlingen kunnen eigen gedachten verwoorden over wat 'de strijd tegen het water' betekent.

Reflectie

NB: Misschien wil je dat de leerlingen dit opschrijven in plaats van vertellen, dan duurt dit onderdeel waarschijnlijk wat langer.

- Hoe is het landschap (zijn de polders) om ons heen ontstaan?
 - Hulpvragen: hoe zag het landschap er vroeger uit? (veen, moeras, laagveen, veenmoeras...)
 - Wat is dat voor landschap, nat of droog? (nat, moeras)
 - Hoe en waarmee hebben ze dat droog gemaakt? (sloten graven, droogmalen met molens)
- Ken je plekken in de buurt waar je dit kunt herkennen?
- Wat betekent de 'strijd tegen het water' in ons land volgens jou?
- Denk je daar anders over dan aan het begin van de les?

LES 2

De excursie naar het geselecteerde waterwerk

NB: tijdens de excursie moeten foto's gemaakt worden voor de derde les. Dat kan de leerkracht doen in opdracht van de leerlingen; als de leerlingen telefoons hebben en mogen gebruiken kunnen ze dat ook zelf doen. Het is aan te raden de leerlingen voor te bereiden op het doel van die foto's: zie hiervoor de volgende les. Neem zelf ook een aantal foto's. Die kun je aan het begin van de volgende les tonen.